

«Τόποι-Μνημεία-Μουσεία για τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης»

Πλατεία Ελευθερίας

Λογοτεχνία-Αυτοβιογραφικό κείμενο

Το ξεκλήρισμα των εβραίων

[...] Οι Γερμανοί μπήκαν στη Θεσσαλονίκη στις 9 Απριλίου 1941. Από τα πρώτα μέτρα τους ήταν να πάψουν τις εβραϊκές εφημερίδες «Progrès» και «Indépendant» και τη «Messagero» στα ισπανοεβραϊκά. Το μέτρο αυτό δεν προσέχτηκε ιδιαίτερα, γιατί και οι ελληνικές εφημερίδες «Μακεδονία», «Φως» και «Νέα Αλήθεια» παύθηκαν επίσης. Όλες αυτές τις αντικατέστησε η «Νέα Ευρώπη» μια ανυπόφορη χιτλερική φυλλάδα, ευτυχώς δισέλιδη. Ύστερα άρχισαν τις επιτάξεις των σπιτιών, όχι μόνο των εβραϊκών, βέβαια. Με τη διαφορά ότι τους Εβραίους, σε περίπτωση επιτάξεως, δεν τους άφηναν να πάρουν από μέσα τα υπάρχοντά τους.

Το Σάββατο, 18 Ιουλίου 1942, στις 8 το πρωί, συγκεντρώνουν όλους τους άρρενες Εβραίους, από 18 ως 45 χρόνων, στην πλατεία Ελευθερίας, που την έχουν ζωσμένη με πολυβόλα. Τους κρατούν, χωρίς εξήγηση, μες στον ήλιο, όρθιους, ασκεπείς, διψασμένους, ως τις 2 το μεσημέρι. Όποιος τολμάει να καθίσει υφίσταται καψόνι άγριο. Τις επόμενες μέρες, όταν τους ξαναμάζεψαν, αποδείχτηκε ότι ήθελαν να τους καταγράψουν για καταναγκαστικά έργα, αλλά την πρώτη μέρα τους εξευτέλισαν χωρίς να τους πούνε τίποτε περισσότερο. Όλα αυτά διαδόθηκαν στην πόλη. Στα καταναγκαστικά αυτά έργα στάλθηκαν χιλιάδες Εβραίοι και αρκετοί από αυτούς δεν ξαναγύρισαν. Οι περισσότεροι όμως ανταλλάχτηκαν, ύστερα από αστρονομικά ποσά που κατέβαλλε η Ισραηλιτική Κοινότητα. Μέγας ρυθμιστής της ζωής και της μοίρας των Εβραίων είναι την εποχή αυτή ο πολύς δόκτωρ Μαξιμιλιανός Μέρτεν, σύμβουλος πολέμου, που είχε το θράσος να επισκεφθεί μεταπολεμικά την Ελλάδα, οπότε κόντεψε να ρίξει την κυβέρνηση με τις αποκαλύψεις ορισμένων διασυνδέσεών του.

Οι Γερμανοί από πολύ νωρίς είχαν διορίσει μία διοίκηση ανδρικών στην Ισραηλιτική κοινότητα. Τελικά, στο τέλος του '42, κάνουν πρόεδρο της Κοινότητας τον αρχιραβίνο Σεβή Κόρετς, άνθρωπο διάσημο για την μόρφωσή του, αλλά και την αβουλία του, όπως τουλάχιστον λέει το «In Memoriam».

Αργότερα, το '43, όταν είχαν μαζέψει πια τους Εβραίους, οι Γερμανοί διοργάνωσαν σ' ένα μεγάλο καφενείο της Τσιμισκή, στο «Αστόρια», μια έκθεση με τον ειρωνικό τίτλο «Σοβιετικός Παράδεισος». Μάς οδήγησαν στην γραμμή με το σχολείο. Η έκθεση δεν είχε, βέβαια, τίποτε άλλο, παρά φωτογραφίες, κακόγουστες ζωγραφιές μάλλον, με Λερναίες Ύδρες, πολυπλόκαμα χταπόδια, φίδια και άλλα γνωστά τέρατα, που παράσταναν τον

κομμουνισμό, τον εβραϊσμό και τη μασονία. Είχε ακόμη στους τοίχους δηλώσεις ορισμένων καθηγητών του Πανεπιστημίου, καθώς και ενός μητροπολίτη -τόσο θυμάμαι. Όλοι αυτοί άφηναν να εννοηθεί, ότι παρά τις ταλαιπωρίες μας ο «Χιτλερικός Παράδεισος», στον οποίον είχαμε βρεθεί, ήταν απείρως προτιμότερος από τον Σοβιετικό. Σε μια γωνιά, πίσω από ένα παραβάν, βρισκόταν μια πολυθρόνα με τριμμένο βελούδο κόκκινο. Ένα λιγδερό υποκείμενο, χαφιάς δικός μας, μάς έλεγε με τα χρυσά του δόντια: «Κάθισε, μη φοβάσαι. Είναι ο θρόνος του Κόρετς». Και εμείς καθόμασταν ένας-ένας, νομίζοντας ότι κάτι το ιδιαίτερο θα νιώσουμε.

Το 1943 είναι η μαύρη χρονιά. Στις 6 Φεβρουαρίου, μέρα Σάββατο, ενσκήπτει στη Σαλονίκη ο Ντήτερ Βισλιτσένυ, επικεφαλής πενταμελούς επιτροπής των S.D. «Πραγματικά τέρατα», σημειώνει το βιβλίο. Αυτοί είναι που μαζί με τον Μέρτεν, τον «Δόκτορα», θα οργανώσουν την απαγωγή των Εβραίων προς εξόντωση.

Σε σύσκεψη αποφασίζουν να εφαρμοστούν χωρίς αναβολή οι νόμοι της Νυρεμβέργης: Να φορέσουν στους Εβραίους το άστρο του Δαβίδ. Να βάλουν σημάδια διακριτικά στα μαγαζιά τους και στα σπίτια τους. Να δημιουργήσουν γκέτο, δηλαδή περιοχές που να κατοικούνται μόνο από Εβραίους.

Πρώτα τούς φορούν το άστρο, και τούς επιτρέπουν να κινούνται μες στην πόλη ελεύθερα, αλλά με το άστρο. Τούς είπαν «άμα σας πιάσουμε χωρίς το άστρο, θα σας τουφεκίσουμε». Και οι Εβραίοι, πειθήνιοι, γύριζαν με το άστρο· ένα μεγάλο άστρο, φτιαγμένο από τσόχα κίτρινη που φαινόταν μίλια μακριά. Γέμισε η πόλη κίτρινα άστρα. Τότε καταλάβαμε πόσο πολλοί ήταν οι Εβραίοι. Αλλά και για τους πολυάριθμους Γερμανούς στρατιωτικούς, τους μη ανακατεμένους υπηρεσιακά σε όλα αυτά, το θέαμα πρέπει να αποτέλεσε μια συγκλονιστική αποκάλυψη. Ακόμη και συμμαθητές μας φόρεσαν στο σχολείο το άστρο, για να μη χάσουν τα μαθήματα. Εκ των υστέρων βρίσκει κανείς το θέαμα φοβερό, εμείς όμως τούς πειράζαμε, πού να νιώσουμε -παιδιά. Θυμάμαι μάλιστα ένα συγκεκριμένο περιστατικό με κάποιον που ήρθε με το άστρο. Μουδιασμένο το παιδί, εμείς το περιτριγυρίσαμε, κοιτάζοντας με αδιαφορία και περιέργεια, τόσο μόνο, αλλά κάτι άλλοι κόψανε με χαρτιά έναν σταυρό, έβαλαν από τα πεύκα της αυλής ρετσίνι και τού τον κόλλησαν στην πλάτη. Και το παιδί, Μπεραχιάς το όνομά του, που θα άκουγε βέβαια και τις φοβερές διηγήσεις μέσα στο σπίτι του για το τι μπορείς να πάθεις, αν αντιδράσεις βίαια, πήγαινε μουδιασμένο, ψηλό και άχαρο, σαν αγελάδα, με το άστρο μπροστά και τον σταυρό πίσω...

Ύστερα τούς κολλούν σήματα στα μαγαζιά και στα σπίτια. Έξω από την πόρτα τους κολλούν χαρτιά, που γράφουν στα γερμανικά ότι το σπίτι είναι εβραϊκό, και ότι το κατοικούν αυτοί κι αυτοί.

Τέλος, δημιουργούν τα προσωρινά γκέτο. Μεταφέρονται άρον-άρον και στριμώχνονται οι Εβραίοι μόνο σε ορισμένες γειτονίες. Οι νεοφερμένοι, με τη

φροντίδα της Κοινότητας, τοποθετούνται σε επιταγμένα δωμάτια εβραϊκών πάλι κατοικιών. Ζουν πια ο ένας πάνω στον άλλο.

Οι Γερμανοί τότε προχωρούν στο επόμενο βήμα. «Δεν μπορείτε να βγαίνετε από το γκέτο, μόνο εδώ μέσα θα κινείσθε» τους λένε. Επομένως, δεν μπορούσαν να δουλέψουν, ούτε στα μαγαζιά τους να πάνε, εάν αυτά βρίσκονταν έξω από το γκέτο. Και έτσι χάθηκαν τ' αστέρια από την πόλη. Μόνο πού και πού κυκλοφορεί κανένας Εβραίος συνοδευόμενος από κάποιον νεαρό με περιβραχιόνιο, κίτρινο, εννοείται. Είναι Εβραίος και ο νεαρός, μέλος της πολιτοφυλακής που είχε δημιουργηθεί, από νεαρούς που ήλπιζαν πώς θα γλιτώσουν με τη συνεργασία. Στις γωνιές του γκέτο τοποθετούνται φρουροί, χωροφύλακες δικοί μας. Η φύλαξη είναι χαλαρή, αλλά οι Εβραίοι δεν τολμούν να βγούνε. Τούς απειλούν με άμεση εκτέλεση, με εκτέλεση όλης της οικογένειάς τους. Ο ένας συγκρατεί τον άλλον. Εμείς μπαινοβγαίνουμε όπως πάντα, κανένας δεν μάς λέει τίποτε. Δεν πιστεύω να φαινόταν τόσο πολύ η «άρεια» καταγωγή μας. Μόνο έναν εφημεριδοπώλη θυμάμαι, που μέσα στο απαίσιο σούρουπο περιέτρεχε τις χριστιανικές γειτονιές με τις εφημερίδες κάτω από τη μασχάλη που σκέπαζαν το άστρο. Όταν όμως έσκυβε να δώσει καμιά «Απογευματινή», το άστρο ξεπρόβαλλε.

Γιώργος Ιωάννου (1980) *Το δικό μας αίμα*. Αθήνα: Κέδρος, σσ. 51-69.